

Gdańsk 04.10.2024 r.

RAFAŁ JANOWICZ

dr hab. inż. arch., prof. PG
Katedra Technicznych Podstaw
P r o j e k t o w a n i a
Architektonicznego Wydział
Architektury, Politechnika
Gdańska.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Architektoniczne przystosowanie mieszkań do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo

INFORMACJE PODSTAWOWE

Autor: mgr Aleksandra Struga

Promotor: dr hab. inż. arch. Przemysław Nowakowski

Dyscyplina naukowa: Architektura i Urbanistyka

Podstawa opracowania: Podstawą formalną niniejszego opracowania jest pismo przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka PW, prof. dr hab. inż. arch. Małgorzaty Chorowskiej z dnia 24 lipca 2024r. nr W1/4020/44/2024, zaś podstawę merytoryczną stanowi przedłożona rozprawa doktorska w formie pracy pisemnej autorstwa Pani mgr Aleksandry Strugi pt. „Architektoniczne przystosowanie mieszkań do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo” przygotowanej pod kierunkiem Pana dr hab. inż. arch. Przemysława Nowakowskiego.

Cel i zakres recenzji: Cel i zakres recenzji wynikają z art. 187 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) z zmianami, która określa, że rozprawa doktorska powinna prezentować: „ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Ponadto, przedmiotem rozprawy doktorskiej ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.

Struktura pracy: Opiniowana praca pisemna jest jednotomowym opracowaniem w formacie A4. Napisana jest w języku polskim i liczy w sumie 199 stron. Składa się z ośmiu rozdziałów głównych oraz jednego rozdziału zawierającego bibliografię oraz zestawienia elementów graficznych. Bibliografia obejmuje 29 publikacji naukowych i popularno-naukowych oraz 22 pozycji ze źródeł internetowych. Praca zawiera 16 rysunków oraz 3 tabele oraz dwa wykresy. Kwestionariusze i karty ewidencyjne badań stanowią strony od 81 do 184.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym jako „Wprowadzenie w problematykę pracy” Autorka przedstawiła przedmiot pracy, uzasadnienie podjęcie tematu, cel i tezy pracy badawcze oraz przyjęte metody badawcze.

Drugi rozdział pt.: "Ewolucja sytuacji mieszkaniowej w Polsce po 1945 r." Przedstawia kontekst intensywności budownictwa mieszkaniowego w Polsce.

Trzeci rozdział dotyczy przedstawienia historycznego zarysu ewolucji adaptacji architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

Czwarty rozdział omawia rodzaje niepełnosprawności ruchowych i ich konsekwencje w kształtowaniu środowiska architektonicznego.

Rozdział piąty omawia systemy budownictwa wielkopłytowego.

Rozdział szósty dotyczy aspektów bezpieczeństwa w mieszkaniu.

Rozdział siódmy dotyczy przeprowadzonych badań ankietowych i analitycznych.

Rozdział ósmy zawiera wnioski.

Na kolejnych stronach zawarto bibliografię oraz spis ilustracji tabel i rysunków.

Do rozprawy dołączono streszczenie w języku polskim i w języku angielskim. Zgodnie z wymaganiami Art. 187.4 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) z zmianami,

W wstępie do pracy zawarto przyjęte w dysertacji definicje ośmiu pojęć.

OCENA NAUKOWA

Plan pracy badawczej prawidłowy, kolejność wykonywanych działań badawczych prawidłowa.

Mocne strony pracy

Rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest problem przystosowania w zakresie niezbędnym do funkcjonowania osoby niepełnosprawnej w ramach istniejącej tkanki mieszkaniowej na przykładzie wybranych mieszkań i w oparciu o doświadczenia osób niepełnosprawnych.

Wybór problematyki badawczej należy uznać za trafny. Praca badawcza Autorki ma charakter autorski i stanowi oryginalne rozwiązanie złożonego problemu,

Pomimo szeregu błędów i uchybień w warsztacie naukowym, które omówiono w dalszej części recenzji praca pozostaje bardzo ważnym głosem w zakresie kształtowania takich powierzchni. **Paradoksalnie zdaniem recenzenta główna wartość pracy wynika z jej autentyczności i udowodnienia tez niewyartykułowanych w pracy, które jednak bezpośrednio z niej wynikają i mają doniosłe znaczenie społeczne.**

Przeprowadzone przez autorkę badania zdaniem recenzenta wskazują na potrzebę uczciwej, merytorycznej i popartej badaniami dyskusji dotyczącej minimalnych standardów w przystosowaniu obiektów mieszkalnych dla osób niepełnosprawnych.

Przykładowo zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690 z zmianami:

§ 81.3. Kabina natryskowa zamknięta, z urządzeniami przystosowanymi do korzystania przez osoby niepełnosprawne poruszające się na wózkach inwalidzkich, powinna mieć powierzchnię nie mniejszą niż 2,5 m² i szerokość co najmniej 1,5 m oraz być wyposażona w urządzenia wspomagające, umożliwiające korzystanie z kabiny zgodnie z przeznaczeniem. (...)

§ 86. 1. W budynku, na kondygnacjach dostępnych dla osób niepełnosprawnych, co najmniej jedno z ogólnodostępnych pomieszczeń higieniczno sanitarnych powinno być przystosowane dla tych osób przez:

- 1) zapewnienie przestrzeni manewrowej o wymiarach co najmniej 1,5 x 1,5 m;*
 - 2) stosowanie w tych pomieszczeniach i na trasie dojazdu do nich drzwi bez progów;*
 - 3) zainstalowanie odpowiednio przystosowanej, co najmniej jednej miski ustępowej i umywalki, a także jednego natrysku, jeżeli ze względu na przeznaczenie przewiduje się w budynku takie urządzenia;*
 - 4) zainstalowanie uchwytów ułatwiających korzystanie z urządzeń higieniczno-sanitarnych.*
- (...)*

W kontekście tak rozmiętej legislacji krajowej mieszkania niespełniającego tych warunków niemożna uznawać za przystosowane dla osób niepełnosprawnych. W tym kontekście badania Pani mgr Aleksandry Strugi wychodzą poza schemat legislacji krajowej ponieważ udowadniają że osoby niepełnosprawne ruchowo pomimo opisanych powyżej wymagań zamieszkują często mieszkania w konstrukcji "wielkiej płyty", których istniejący charakter ogranicza uzyskanie parametrów opisanych w wymaganiach prawnych.

Praca prowokuje do postawienia nam wszystkim ważkiego pytania: Co wynika z wymagających zasad kształtowania mieszkań opisanych w przepisach prawa, skoro w wielu przypadkach pozostają one martwym przepisem (niepowodującym automatycznego przystosowania mieszkań osób z niepełnosprawnościami do tych wymagań) ?

W tym kontekście Autorka przypomina o możliwości wykonania częstokroć drobnych modyfikacji układu mieszkania, które pomimo iż docelowo nie będzie spełniać wymagań ustawowych w sposób pełny; pozwolą zapewnić znacząca poprawę funkcjonalności mieszkania. Tak postawiony wniosek prowadził recenzenta do postawienia pytania o wiarygodność stwierdzeń Autorki dotyczących ergonomii pomieszczeń zawartych w pracy. Pisząc niniejszą recenzję założyłem, że Autorka opisująca się w dysertacji jako niepełnosprawna od urodzenia [strona 9], funkcjonując w środowisku osób potrzebujących udogodnień w mieszkaniach, potwierdzając rolę wybranych elementów mieszkania w przeprowadzonych przez Autorkę ankietach, pozostaje w tym aspekcie ekspertem i z tego poziomu można przyjąć jej stwierdzenia za wiarygodne. Przyjmując takie rozumienie znaczenia dysertacji, praca Pani mgr Aleksandry Strugi stanowi ważki głos w zakresie opisanego alternatywnych do obowiązujących przepisów minimalnych standardów dostosowania lokali mieszkalnych, których wdrożenie pozwoli na znacząca poprawę komfortu ich użytkowania przez osoby niepełnosprawne.

Praca posiada walor aplikacyjny, w szczególności w zakresie wykorzystania materiałów analitycznych wytworzonych w pracy. Obecny stan prawny w szczególności w zakresie mieszkań o ograniczonym metrażu powoduje, że mieszkania które nie są obecnie projektowane jako dedykowane dla osób niepełnosprawnych, nie uwzględniają możliwości wprowadzania opisanych w pracy modyfikacji. Zdaniem recenzenta przygotowanie standardów, dla mieszkań typowych w oparciu o działania partycypacji w projektowaniu przez osoby niepełnosprawne pozwoliłyby urealnić koncepcję "mieszkań uniwersalnych" i uwzględnić szereg zjawisk społecznych takich jak np. starzenie się społeczeństwa. Autorka pomimo iż nie wyartykułowała tego pracy udowodniła że jest to możliwe.

Praca podejmuje ważne społecznie zagadnienie jest skonstruowana poprawnie, wybór problematyki badawczej należy uznać za trafny.

Wady pracy

Autorka zdaniem recenzenta błędnie zdefiniowała część tez badawczych podnosząc kwestie nie będące przedmiotem pracy. Zgodnie z słownikiem PWN podstawowym znaczeniem słowa teza jest „założenie, które ktoś zamierza udowodnić” tymczasem spośród przedstawionych tez tylko ostatnia podlega weryfikacji w pracy. Cztery pierwsze tezy stanowią prawdopodobnie prawdziwe stwierdzenia ale niebędące zasadniczo przedmiotem pracy, niepodlegające weryfikacji naukowej w oparciu o badania Autorki.

Przykład teza 1: „W powojennej Polsce panuje stały deficyt mieszkań (...)” – praca nie bada statystycznych uwarunkowań budownictwa np. zmian współczynników ilość metrów kwadratowych na osobę. Autorka na stronie 24 opisała ilość mieszkań oddawanych do użytku w Polsce wg danych GUS, ale nie zdefiniowała co oznacza deficyt? Jak go mierzymy? Jaką liczbę mieszkań uznajemy za optymalną? Kiedy wystąpi przesyt? Na jakiej podstawie uznajemy, ile przestrzeni potrzebuje człowiek? Czy optymalna liczba mieszkań w Polsce i innych krajach będzie taka sama? Czy kontekst kulturowy społeczny wpływa na deficyt mieszkań? Tym samym analizowane stwierdzenie nie można uznać za tezę pracy, równocześnie warto zauważyć, że z punktu dalszego przebiegu wyводу naukowego weryfikacja tej tezy jest nieistotna.

Warsztat naukowy w zakresie odwołań do literatury i przypisów jest ubogi z licznymi deficytami. Bibliografia wskazana przez autorkę jest nieliczna i niereprezentatywna dla ustalania stanu badań w badanym obszarze. Brakuje rzetelnego przeglądu literatury i odniesienia się do niego. Nawet pobieżne wpisanie do ogólnodostępnych baz danych publikacji naukowych, takich haseł jak mieszkanie - projektowanie uniwersalne, przystosowanie dla osób niepełnosprawnych potwierdza znacznie większą, rozbudowaną i publicznie dostępną literaturę dotyczącą tematu.

Przykłady:

- Beata Kucharczyk-Brus; *Ocena jakości mieszkań w zabudowie wielorodzinnej – raport z badań ankietowych*; Builder 2021
- Małgorzata Bartnicka; *Podatność Mieszkań na dostosowanie ich na potrzeby osób niepełnosprawnych*; Delibra 2017
- Magdalena Gałązka, Magdalena Kromka- Szymek; *Mieszkanie osoby niepełnosprawnej – przegląd nowoczesnych rozwiązań*; *Aktualne Problemy Biomechaniki*, nr 5/2011

A nawet dorobek naukowy WA Politechniki Wrocławskiej i promotora:

- Przemysław Nowakowski, Jerzy Charytonowicz; *Wybrane problemy jakości środowiska życia osób niepełnosprawnych*; Biblioteka Główna I Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej 2006

W kontekście przytoczonych przykładów Autorka dysertacji powinna odnieść się do podobnych publikacji i ich zawartości opisując stan badań i wiedzy w tematyce. Wprowadzając odwołania do opracowań obecnych w dyskursie naukowym w części teoretycznej przy omawianiu poszczególnych zagadnień.

Praca jest napisana językiem niewłaściwym dla publikacji naukowej. Zawiera wiele stwierdzeń istotnych z punktu widzenia pracy, które nie pozwalają potwierdzić ich wiarygodności. Z punktu widzenia recenzenta niemożliwe było by wszystkie one stanowiły obserwacje własne Autorki.

Przykład:

Podrozdział 2.1 nie zawiera ani jednego odniesienia do źródła danych zawierając szereg danych faktograficznych, które zdaniem recenzenta nie mogą z racji wieku wynikać z obserwacji, czy obliczeń własnych autorki:

„Odbudowa z zniszczeń wojennych (1945-1949). Po zakończeniu wojny (...) Władza tłumaczyła wszelkie nieścisłości z procesu odbudowy kraju o wojnie.(...) Brak wykwalifikowanych pracowników był kolejnym wyzwaniem(...) wybudowano 300 000 nowych mieszkań (...)

Praca zawiera liczne stwierdzenia, które pomimo iż w potocznym rozumieniu są prawidłowe i obecne w literaturze to ich sposób przedstawienia nie pozwala ustalić autorstwa. Na przykład nie wiadomo, jak należy traktować definicję medyczną wprowadzoną przez autorkę, na str. 37 stwierdzenie: „osoba niepełnosprawna ruchowo charakteryzuje się ograniczoną funkcjonalnością kończyn górnych i dolnych lub rdzenia kręgowego, co jest wynikiem trwałych uszkodzeń spowodowanych uszkodzeniem mózgu, wadami rozwojowymi, zaburzeniami urazami lub zniekształceniami w układzie kostnym, mięśniowym, jednakże może mieć różnorodne podłoże”.

Takie stwierdzenie powinno poprzedzać zdanie: wg przyjętej przez Autorkę autorskiej definicji (...); lub np. w pracy przyjęto definicję stanowiącą syntezę szerszego opracowania rozszerzając definicje publikowaną przez dr n. med. Bożenę Kurkus-Rozowską na stronach CIOP-PIB (...)

Paradoks badań przeprowadzonych przez Autorkę polega na tym, że w sposób prawdopodobnie nieświadomy podważa zasadność wytycznych zawartych w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690 z zmianami. Autorka odnosi się w rozdziale 4.1 analiza stanu prawnego (...) do podstaw kształtowania przestrzeni dla osób niepełnosprawnych opisanych w różnorodnych źródłach nie popartych odwołaniami do aktów prawnych ustaw i rozporządzeń. Stanowi to błąd formalny publikacje w tym różnorodnych organizacji jeśli nie są poparte przepisami prawa stanowią wyłącznie dobrą praktykę projektową. Pomimo nazwy rozdziału nr 4.1 w pracy nie odniesiono się do obowiązujących przepisów prawa wskazując i zbierając informacje przestrzenne dotyczące kształtowania przestrzeni dla osób niepełnosprawnych jako stan obowiązujących przepisów wskazano publikacje książkowe; np. rys .1 strona 40 dysertacji wykonano za: *Kowalski, 2010 str.18*; Stanowi to błąd formalny. Publikacje w tym różnorodnych organizacji, jeśli nie są poparte przepisami prawa stanowią wyłącznie dobrą praktykę projektową.

AW

Praca pozostawia niedosyt w zakresie konkluzji - przykładowo w rozdziale piątym omawiano systemy budownictwa wielkopłytkowego. Zakres omówienia jest szczegółowy i obejmuje 17 stron nakreślających uwarunkowania społeczne i techniczne, takiego budownictwa, niemniej nie odnosi się najważniejszych pytań z punktu widzenia wyводу zawartego w dysertacji - czy takie mieszkania są w łatwy sposób adaptabilne dla osób z niepełnosprawnościami ruchowym? Czy konstrukcja i technologia takiego wykonania budynku sprzyja przekształceniom w kierunku przystosowania dla osób niepełnosprawnych ruchowo? Z spostrzeżeń recenzenta zasadniczym problemem adaptabilności może okazać trudność naruszania szachtów instalacyjnych i ścian nośnych w małych mieszkaniach i w takich systemach.

WNIOSKI KOŃCOWE I KONKLUZJA

Recenzowana rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Aleksandry Strugi pt. „Architektoniczne przystosowanie mieszkań do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo” przygotowanej pod kierunkiem Pana dr hab. inż. arch. Przemysława Nowakowskiego.

Ma bardzo nierówny merytorycznie charakter, posiada istotne zalety i istotne wady pracy.

Zgodnie z Art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) z późn. zmianami, przedmiotem rozprawy doktorskiej ma być oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne. W recenzowanej pracy ten warunek został spełniony.

Ustawa nakłada na pracę również obowiązek prezentacji ogólnej wiedzy teoretycznej kandydatki w dyscyplinie Architektura i Urbanistyka oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W tym zakresie recenzowana praca ten warunek spełnia wyłącznie w sposób minimalny.

Biorąc pod uwagę zarówno wady, jak i zalety pracy, w tym walory aplikacyjne i istotność społeczną dysertacji stwierdzam, że rozprawa spełnia kryteria stawiane przed rozprawami doktorskimi w sposób minimalny.

Niniejszym stawiam wniosek o przyjęcie recenzowanej pracy doktorskiej jako spełniającej wymogi zgodnie z art. 187 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) z zmianami.

Niniejszym stawiam wniosek o dopuszczenie pracy do publicznej obrony przed Radą Dyscypliny Naukowej: Architektura i Urbanistyka.